

Stresshormonen: vriend of vijand?

Onno Meijer

Interne Geneeskunde/Endocrinologie

LUMC

Stress: een TOESTAND van aanpassing

- Aanpassingsvermogen (bijna) te boven
- Lichamelijk / psychisch (het lijden dat men vreest... Controle & Voorspelbaarheid)
- Prima (!), maar...

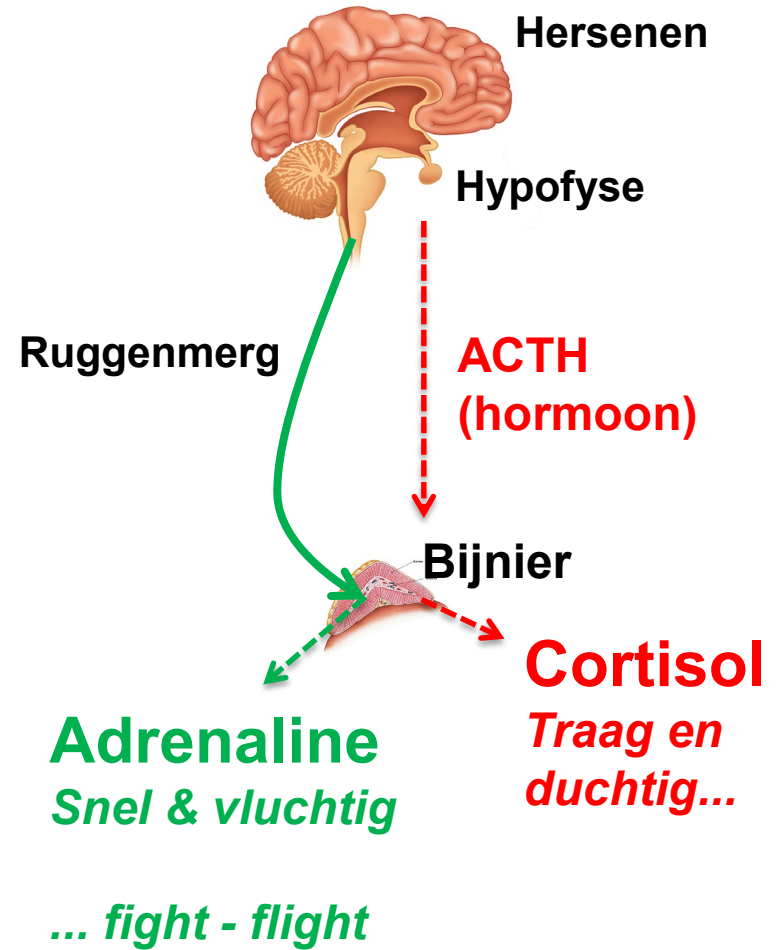
Graag:

- *1 stressor per keer*
- *Niet te lang*

Toestand → Hormonen!

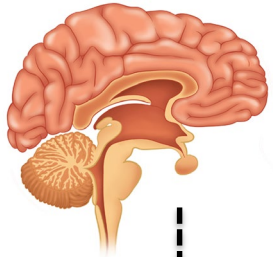
STRESS Toestand → BIJNIER Hormonen!

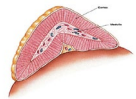
Cortisol coördineert stress-reactie & helpt!

Geheugen helpen

Bereidt voor op volgende keer

ACTH

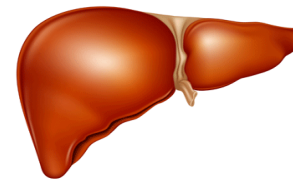

Bijnier

Cortisol

Ontsteking remmen

Dempt reacties

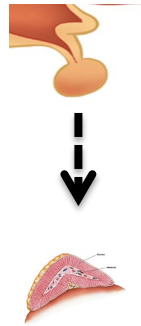
Vet en suiker afgeven

Ondersteunt reacties

En veel meer...

Cortisol effecten kunnen teveel zijn

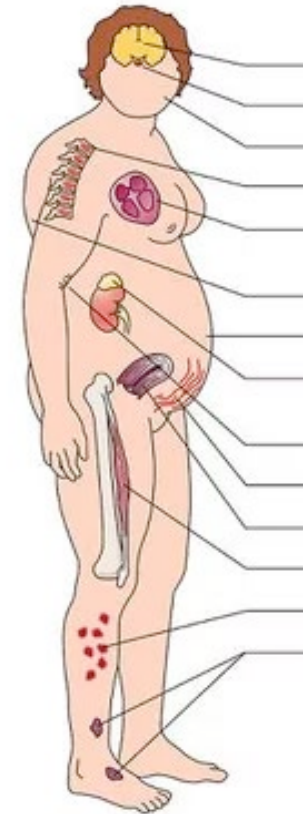
- *Ziekte van Cushing*

ACTH

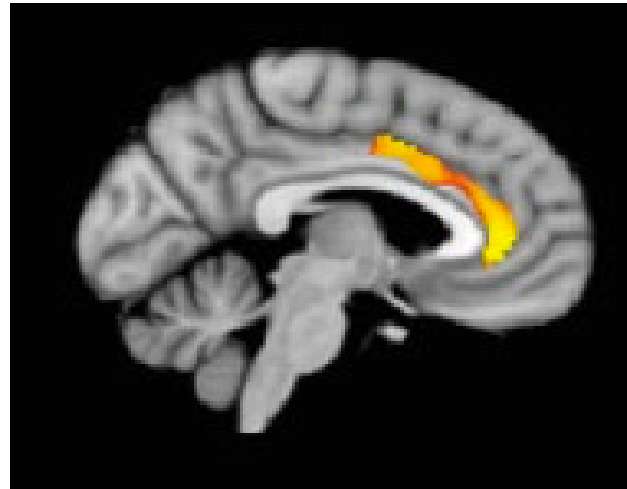
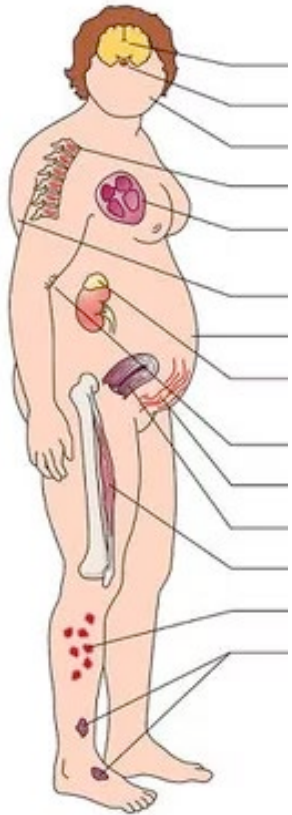
Cortisol

- *Bijwerkingen synthetische corticosteroiden
(bv. prednison)*

- *Chronische stress ?!?!*

Sommige effecten van teveel aan cortisol LANGDURIG

*10 jaar na Cushing's:
deel hersenschors 15% kleiner (PSYCH/ENDO)*

- *Wat is er speciaal aan dat gebied?
(Ahmed Mafhouz/Lelieveldt)*
- *Zien we dit in 'Cushing's muizen' (ja!),
en kunnen we er iets aan doen?*
- *Wat doen stress en synthetische hormonen?*

Wat proberen wij te doen?

1. Begrijpen hoe cortisol helpt
2. Begrijpen hoe cortisol schaadt
3. Gevolgen van overmaat tegengaan (Cushing's, Bijwerkingen)
4. Inzetten bij andere (stress-gerelateerde) ziektes

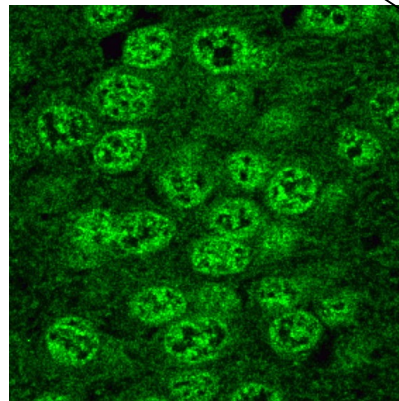
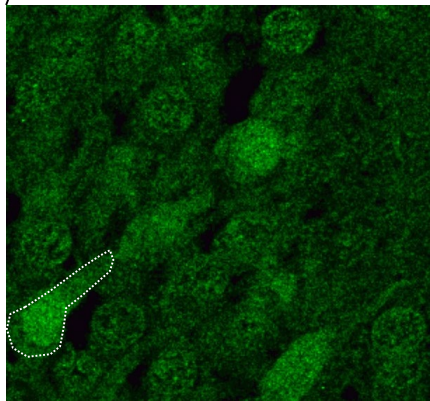
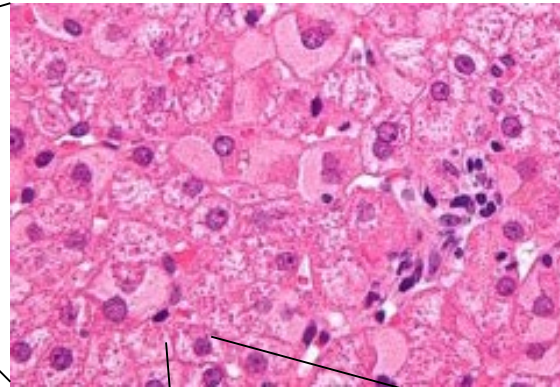
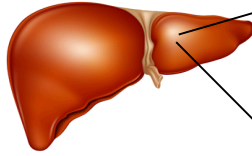
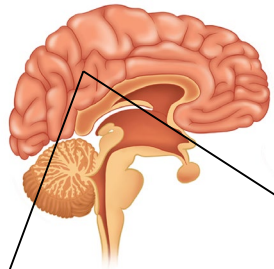

Cortisol werkt via receptoren, van kop tot teen

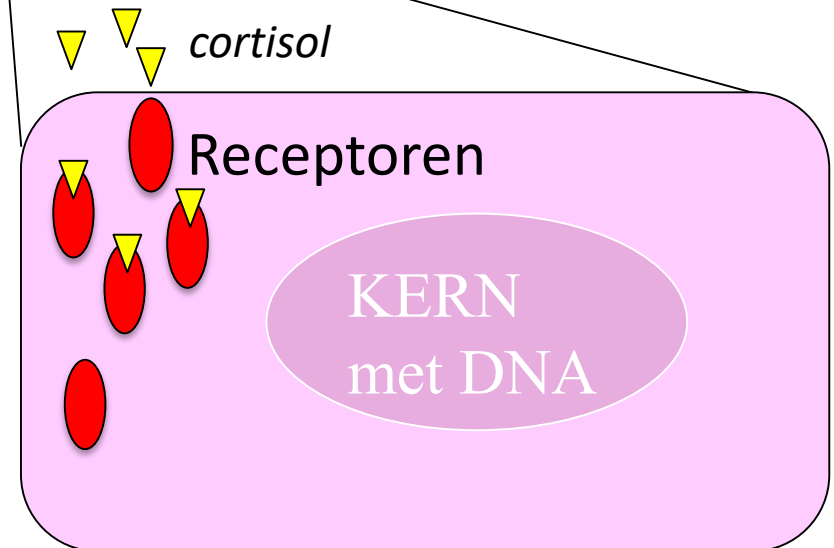
Organen

Cellen

controle

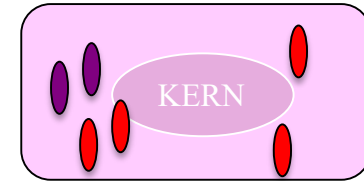
Dexamethason

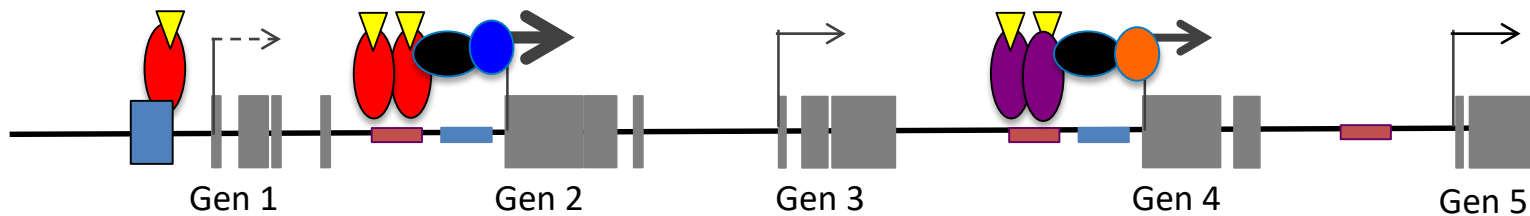
Twee types cortisol receptoren: 'MR' en 'GR'

 MR (mineralocorticoïde receptor)

 GR (glucocorticoïde receptor) → '*bad guy*'

- 'transcriptiefactoren': beïnvloeden het afschrijven van DNA

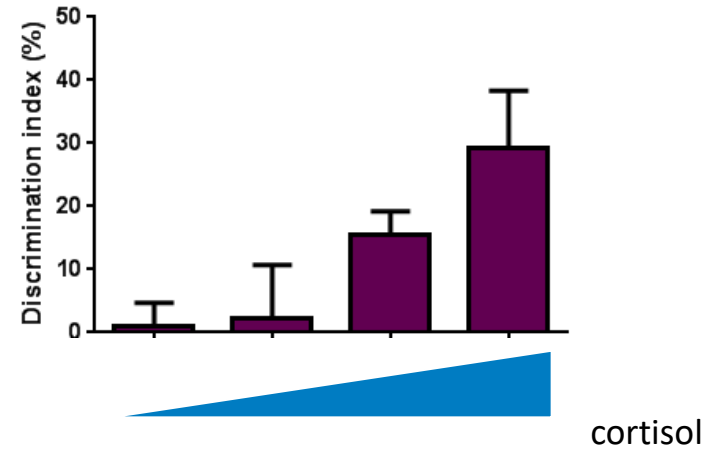

- Aangrijpingspunten voor geneesmiddelen
  - Activatie
  - Remming
  - Beetje van allebei

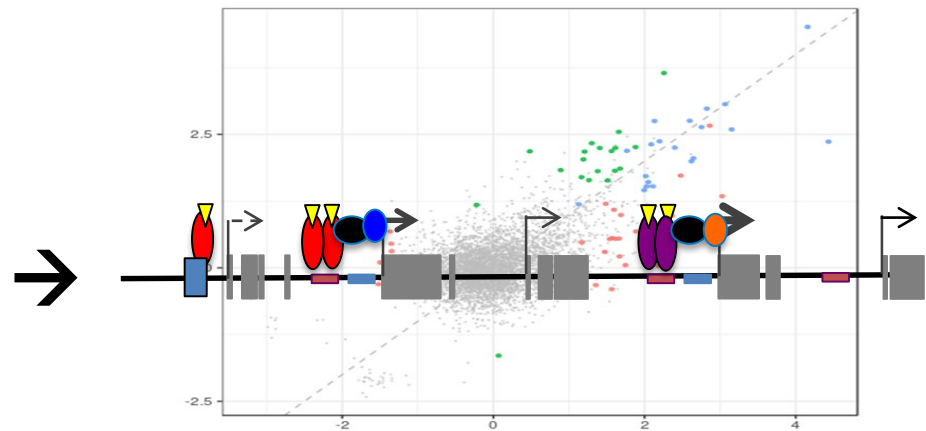
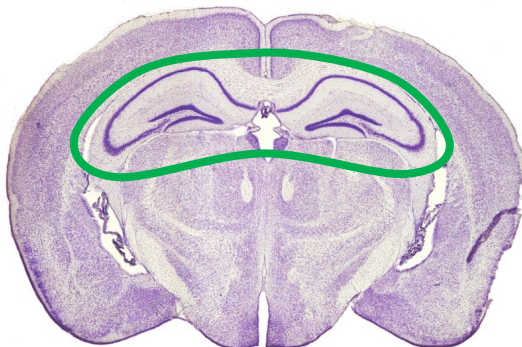
Vb 1. Hoe helpt cortisol geheugenvorming?

Geugensterkte

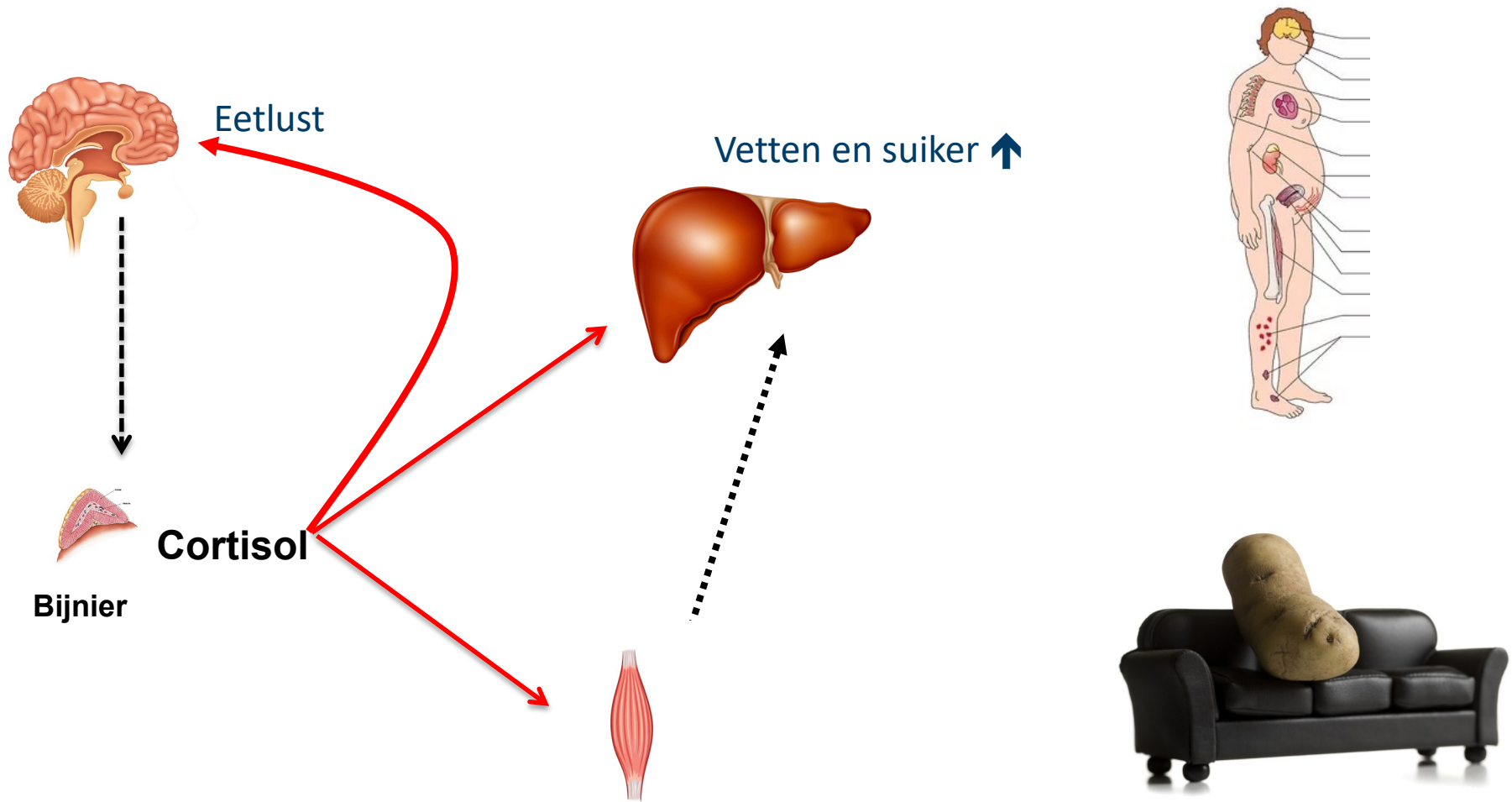

Hippocampus

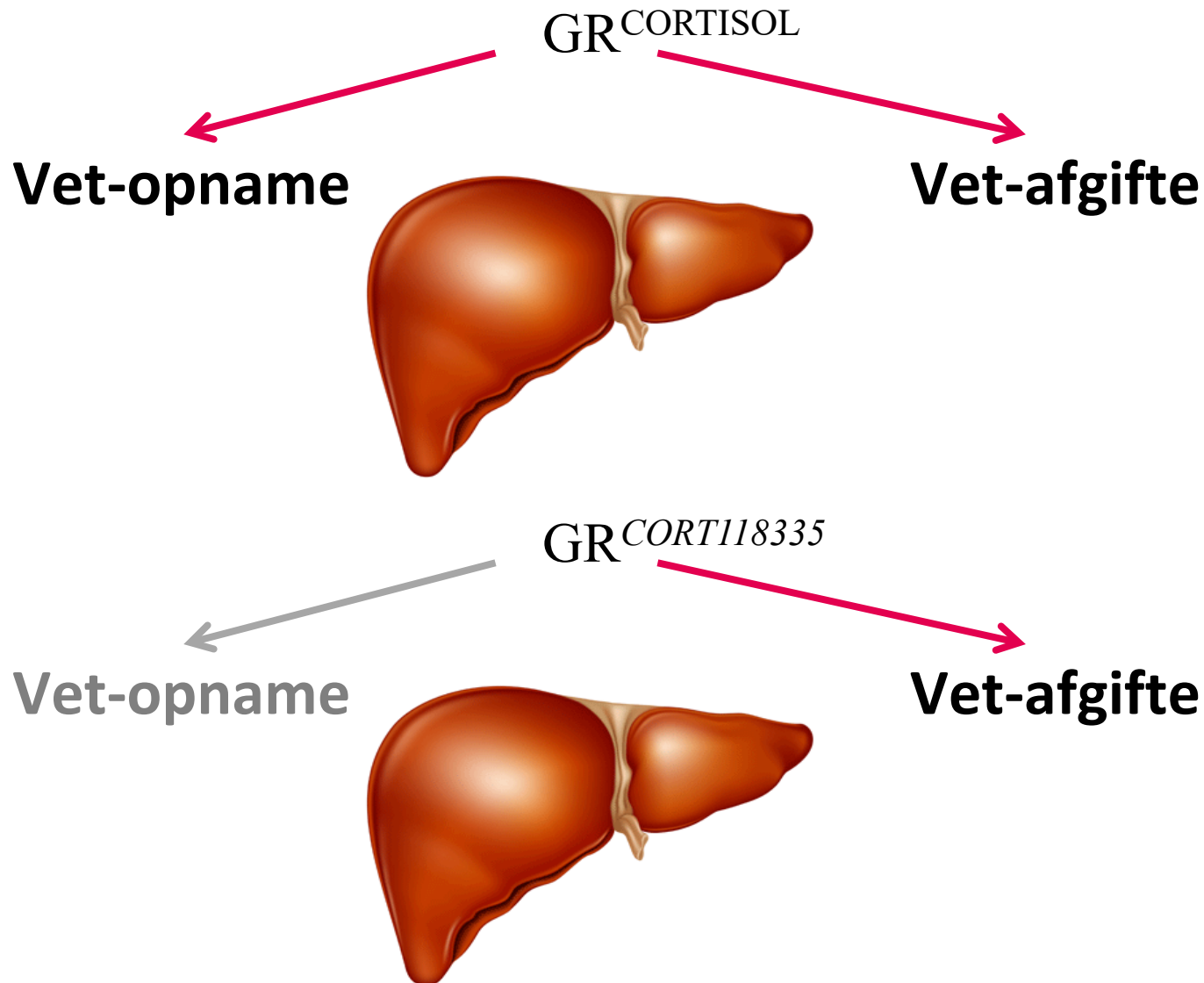

Welke genen worden anders afgeschreven?

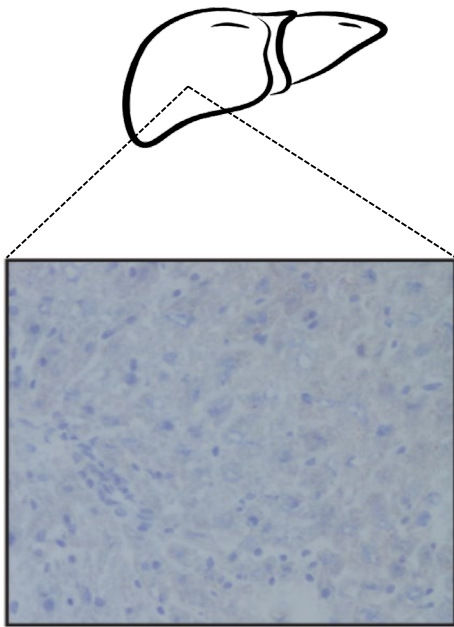
Vb 2. Cortisol en metabool syndroom

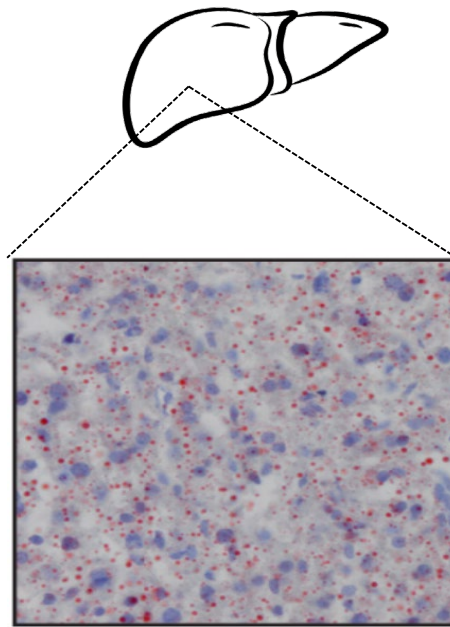
Lever: een nieuwe GR-bindende stof onderscheidt
gewenst van ongewenst effect

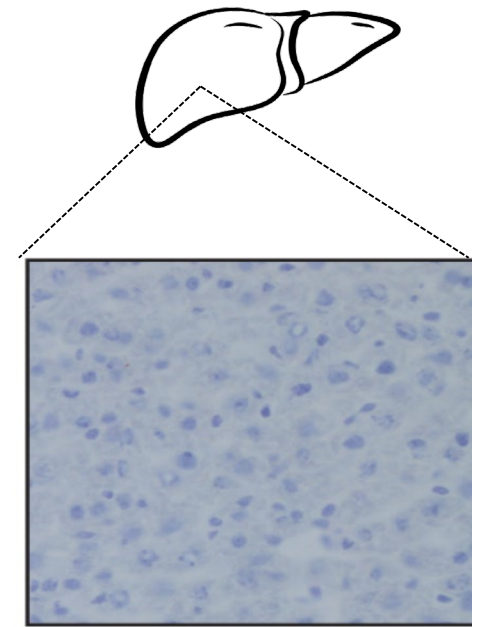
Genezen van een vette **muizen**-lever

Gezond

Na vetrijk dieet

Vetrijk dieet +
CORT118335

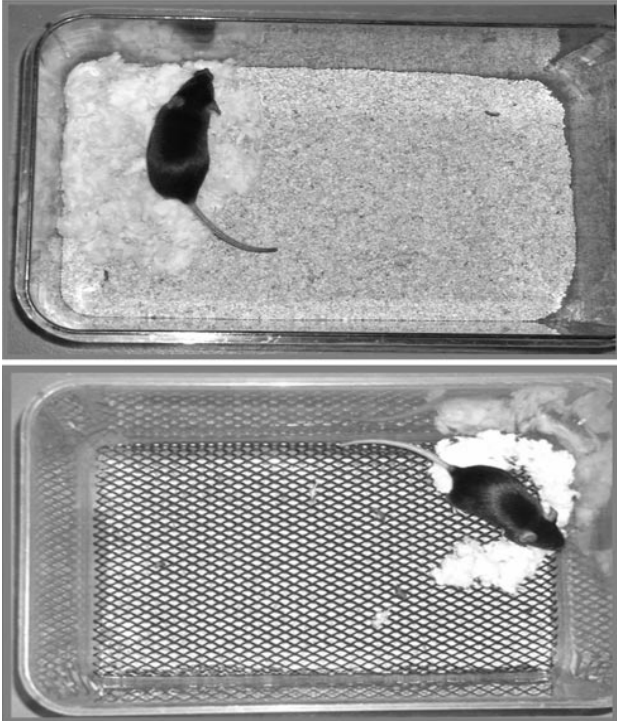
rode kleur = vetdruppeltjes

Koorneef et al, Endo 2018

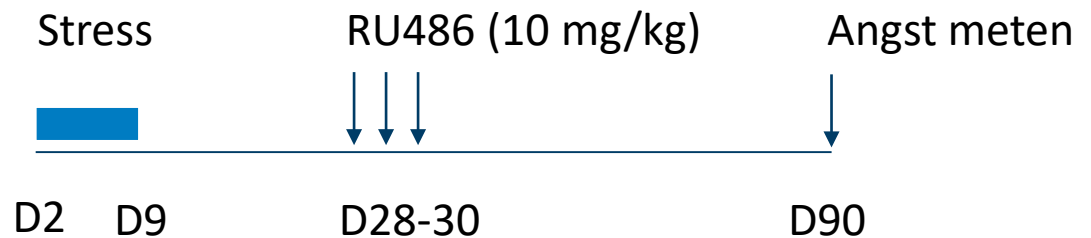
Vb 3. Stress in het vroege leven: risicofactor voor depressie en angst

Verstoord zorggedrag in week 1

→ Meer stress en angst als
Volwassen muis

TENZIJ:
Een GR blokker toedienen in week 5...

Helpt GR blokkade bij depressie met jeugdtrauma?

Weerbaarheid / ontvankelijkheid voor therapie beter door 1 week behandeling met GR blokker bij mensen?

Hersenstichting

Hersenaandoeningen

Gevolgen

Behandelingen

Dit doen wij

Help mee

Doneer

Zoek

Geplaatst op 2 december 2019

De Hersenstichting kent 600.000 euro toe aan psychiater en onderzoeker Christiaan Vinkers van Amsterdam UMC en professor Onno Meijer van het LUMC voor onderzoek naar behandeling van depressie na jeugdtrauma. Het doel van het onderzoek is om te kijken of mifepristone, een medicijn dat al jaren buiten de psychiatrie wordt gebruikt, deze specifieke vorm van depressie kan behandelen.

f

t

in

Wat proberen wij te doen?

1. Begrijpen hoe cortisol helpt
2. Begrijpen hoe cortisol schaadt
3. Gevolgen van overmaat tegengaan (Cushing's, Bijwerkingen)
4. Inzetten bij andere (stress-gerelateerde) ziektes

Met dank aan het Endocrinologie lab en vele anderen!

Jan Kroon
Lisa Koorneef
Eva Viho
Rob Buurstede
Joost Brinks
Jorge Miguel Amaya
Jinlan Ding
Anne-Sophie Koning
Philippe Habets
Max Gentenaar

Hetty Sips, Trea Streefland,
Amanda Pronk, Reshma Lalai
Patrick Rensen & Group
Eindhoven lab (Chris vd Bent)
Alberto Pereira *et al*

Ahmed Mahfouz
Boudewijn Lelieveldt

Radboud / UvA / UMCU / Erasmus MC / VUMC
Buitenlandse collega's

Oogheelkunde/
Anatomie
Neurochirurgie
Humane genetica

Psychiatrie/Pathologie
Radiologie
Proteo-Metabolomics/SASC

PEPTALK – 20 minuten

Voor Patiënten En Personeel

MEER INZICHT IN SPIEREN: WAAROM IS EEN KIPFILET LICHTROZE EN EEN BIEFSTUK ROOD

Ons lichaam bestaat voor het grootste deel uit skeletspieren – zo'n 40%. Hoe werken spieren? Waarom zijn er lichtrode en donkerrode spieren? Wat gebeurt er als je spieren langzaam afbreken zoals bij de ziekte van Duchenne?

Professor Annemieke Aartsma-Rus legt het uit

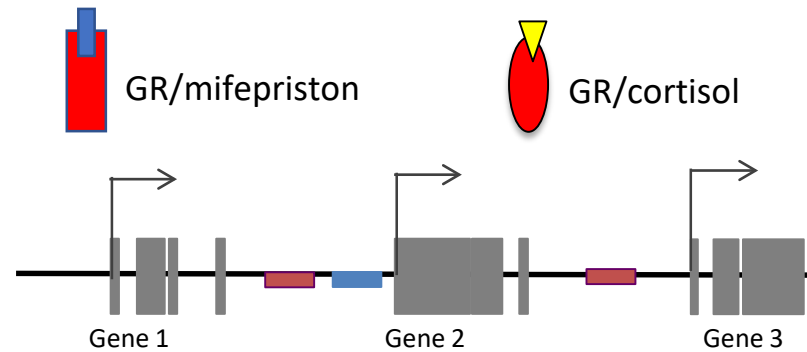
Wanneer: donderdag 20 februari 12:30 – 12:50 (neem gerust je lunch mee)

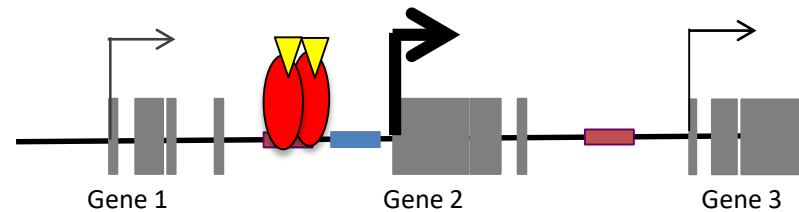

Vroege stress → GR veranderingen?

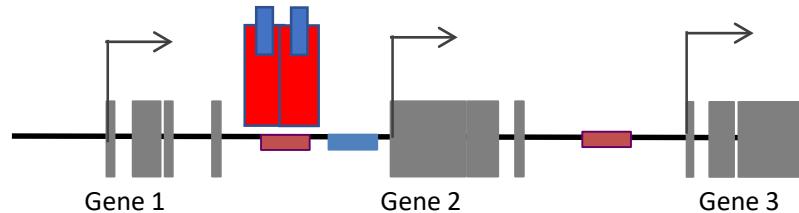
A. Voor stress

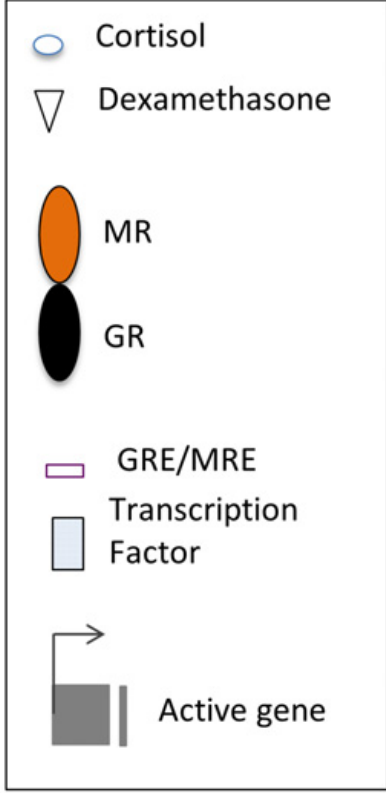
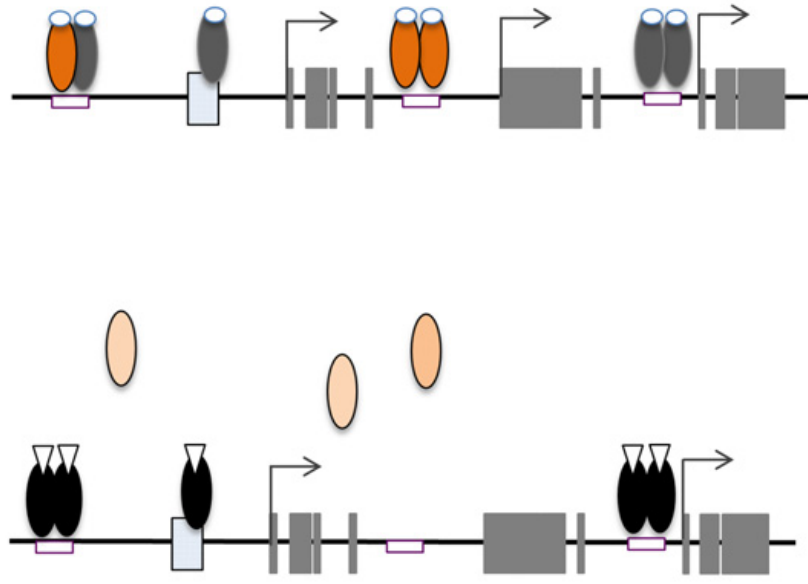
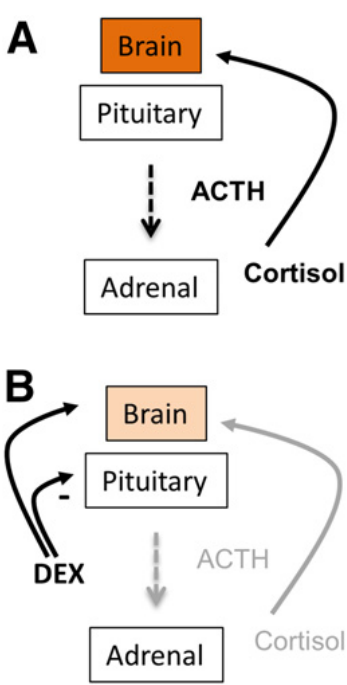
B. Tijdens / na Stress

C. GR blokker 'mifepriston'

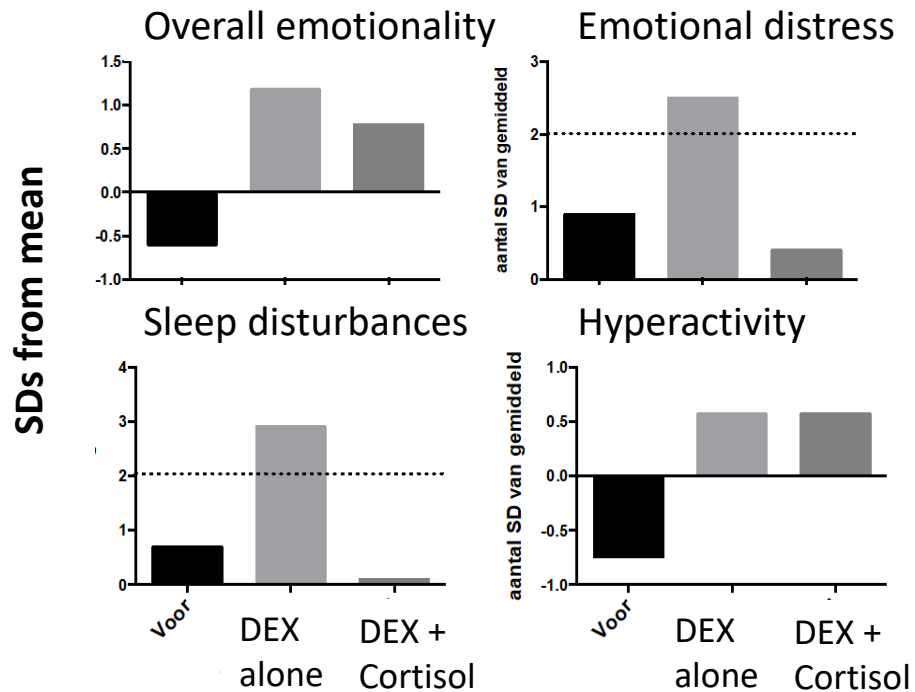

Pure glucocorticoids deplete MR of ligand

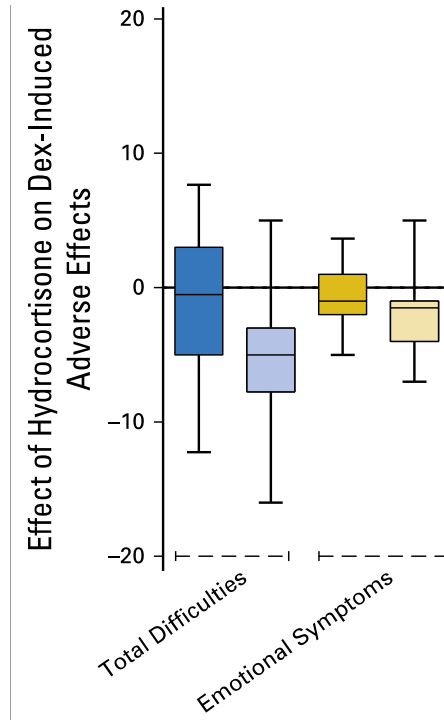

Meijer & de Kloet, Endo '17

MR refill with cortisol can reduce DEXa-side effects in leukemia

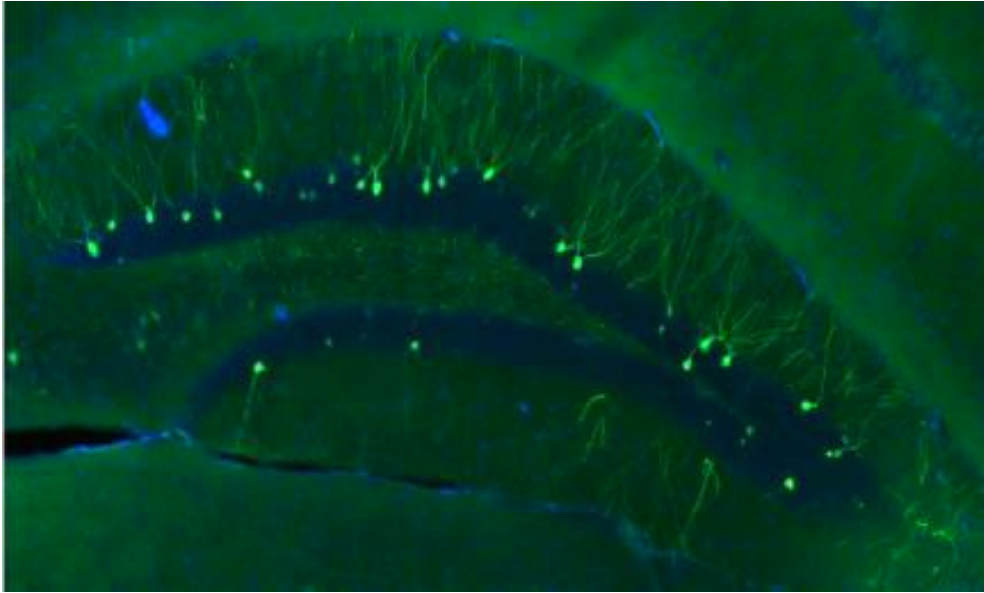

Single case (courtesy E vd Akker)

RCT:
WARRIS et al, J Clin Oncology 2016

Arc-dVenus mice: tracing the *engram*

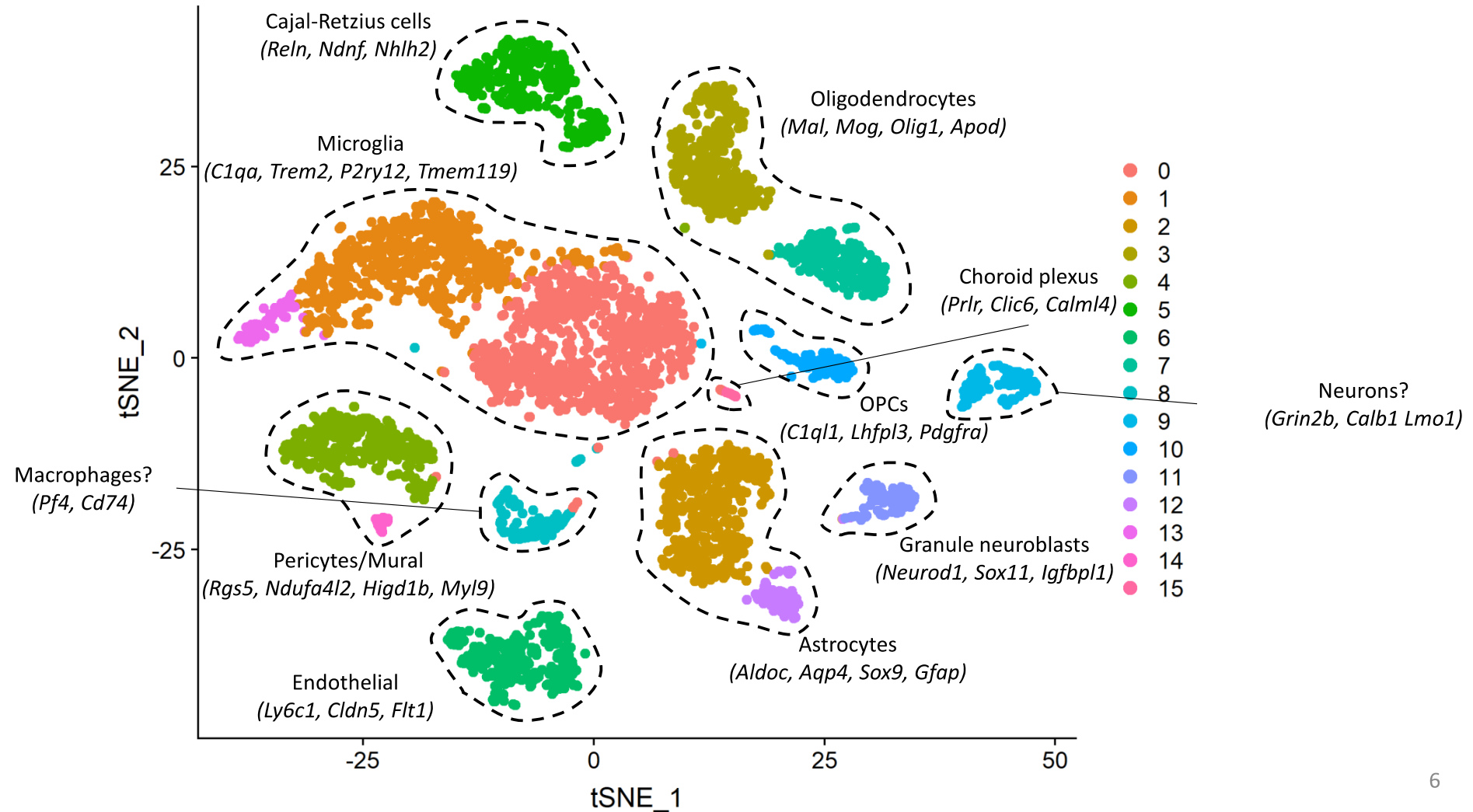

Harm Krugers & Sylvie Lesuis

Differential corticosterone effects after activation?

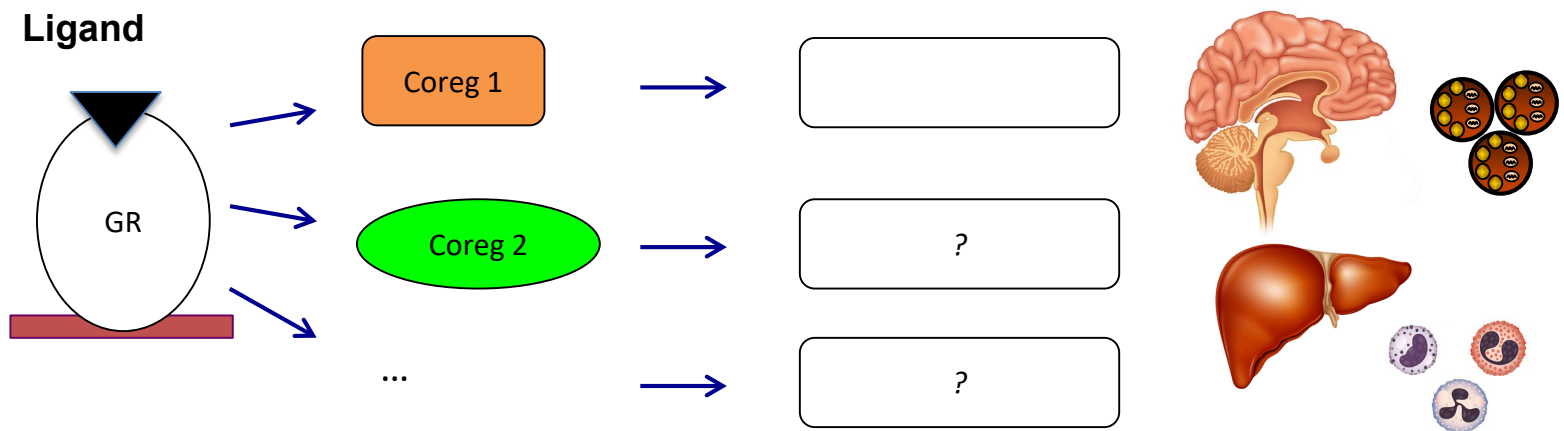
single cell Sequencing outcome

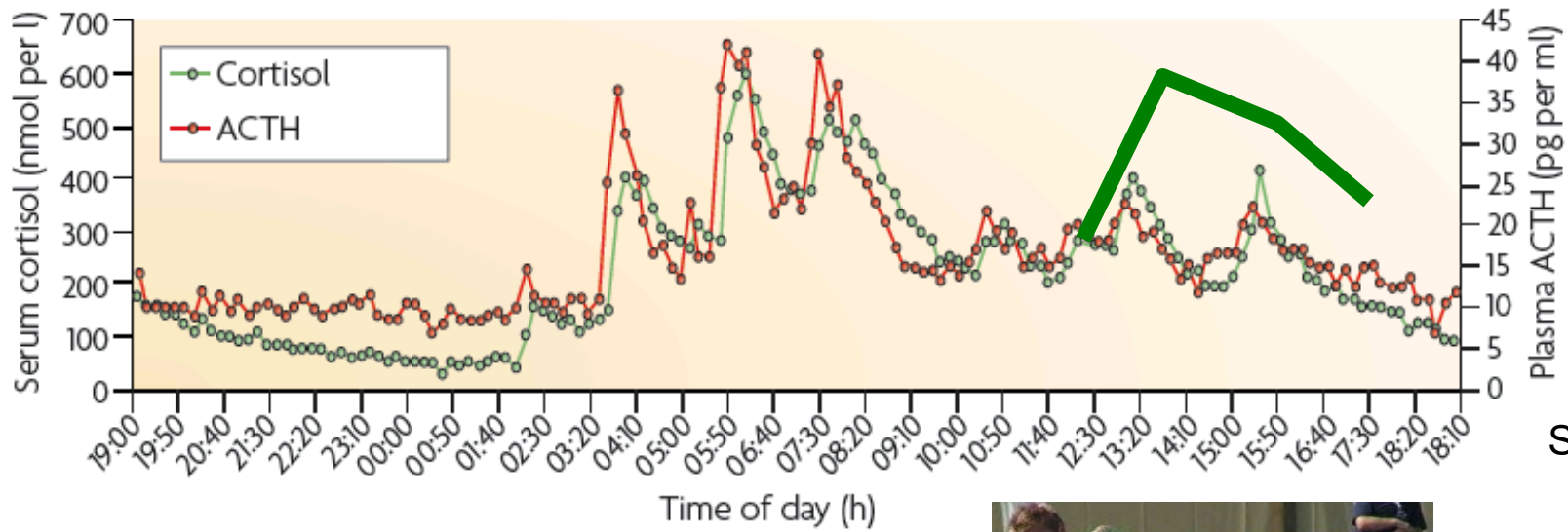
Selective GR Modulators

May have fortuitous mix of agonism & antagonism
(→ phase 1 trials C118335 for metabolic indications)

Potential for stress-related psychopathology

May teach us about GR function
(link coactivators → target genes → behavior)

S Lightman

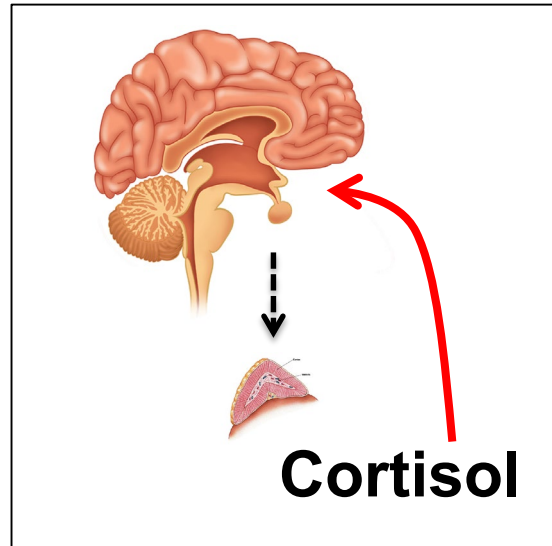

Cortisol, aanpassing aan stress en het brein

Leren & geheugen

Angst

Agressie

Planning & Beslissingen maken

Beloning

Eetgedrag

Autonome Zenuwstelsel

→ Bloeddruk, afweer, metabolisme, ...

Endocriene regulatie